

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิต และรวมถึงการพัฒนาชีวิตส่วนตน และประเทศชาติ ประเทศใดที่ประชากรส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาสูง จะมีผลที่เอื้อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปด้วยดี แต่ถ้าประเทศใดประชากรของประเทศส่วนใหญ่ยังก้อยการศึกษา ก็จะ เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ พลาโต (Plato) ได้ให้ความหมายของการศึกษาใน หนังสือ The Republic ว่า การศึกษาคือ เครื่องมือที่ผู้ปกครองประเทศใช้ในการเปลี่ยนแปลงนิสัยมนุษย์ เพื่อก่อให้เกิดรัฐที่มีความสามัคคี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ถ้าพลเมืองมีการศึกษาเขาจะสามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และสามารถเผชิญเหตุฉุกเฉินต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ถ้าระบบการศึกษาดีแล้ว การพัฒนาปรับปรุงสิ่งใดก็ตาม ย่อมทำได้ง่าย แต่ถ้ารัฐทอดทิ้งการจัดการศึกษาเสียแล้ว ไม่ว่าจะรัฐจะกระทำการอื่นโดยยอมไม่เกิดผล

ความหมายของการศึกษาที่พลาโตได้กล่าวไว้นี้ เน้นให้เห็นถึงบทบาทของการศึกษา ที่จะช่วยเสริมสร้างการเป็นพลเมืองที่ดีของรัฐ จึงถือเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องให้ความสนใจต่อการจัดการศึกษาให้แก่พลเมืองของตน (สารสนเทศการศึกษา, 2533)

ความหมายของการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Basic Education)

ยูเนสโก (1979) ให้ความหมายว่า การศึกษาพื้นฐานเป็นรูปแบบของการจัดการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับชีวิตและสังคม ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตของชุมชน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2532) ให้ความหมายของการศึกษานี้ในฐานะว่าเป็นการศึกษาเบื้องต้น เช่น การรู้หนังสือ การคิดคำนวณทักษะที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตในสังคม

Faure (1972) (อ้างอิงจาก สุนทร สุนันทชัย ในเอกสารการสอนชุดวิชา การศึกษาตลอดชีวิต) การศึกษานี้ในฐานะเป็นการศึกษาสำหรับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ให้มีโอกาสให้ได้เรียนรู้ ความรู้ทั่วไปที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิต ข้อสำคัญของการศึกษานี้จะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้ มีทักษะที่เรียนได้ด้วยตนเอง รู้จักถาม รู้จักสังเกต รู้จักวิเคราะห์แยกแยะ รู้จักว่าตนเป็นบุคคลหนึ่งของสังคมและชุมชน และมีความรับผิดชอบต่องานตนเองและผู้อื่น

สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ ได้สรุปค่านิยมของการศึกษานี้ของประเทศไทยไว้ดังนี้

1. การศึกษานี้ในฐานะในระยะเริ่มแรก ตั้งแต่เริ่มมีการจัดการศึกษาผู้ใหญ่อย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2490 มีขอบเขตแต่เพียงการให้ความรู้และทักษะทางด้านการรู้หนังสือ อันประกอบด้วย การอ่าน การเขียนภาษาไทย รวมทั้งการคิดเลขแบบง่าย ๆ
2. การศึกษานี้ในฐานะในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ความหมายได้เพิ่มขึ้นเป็นการอ่านออกเขียนได้ และการเสริมสร้างให้ประชาชนมีความเป็นพลเมืองดี และมีความรับผิดชอบต่อสังคมโดยส่วนรวม
3. การศึกษานี้ในฐานะในช่วงทศวรรษ 1970 หมายถึง การอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณได้ มีคุณลักษณะเป็นพลเมืองดี มีบุคลิกภาพที่สร้างสรรค์และเสริมสร้างให้บุคคลมีทักษะในด้านการวิเคราะห์ รู้จักแก้ปัญหา รู้จักวางแผน และรู้จักร่วมมือทำงานกับบุคคลอื่น
4. การศึกษานี้ในฐานะในทศวรรษที่ 1990 และในอนาคต มีความหมายที่กว้างยิ่งขึ้น คือ นอกจากอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณได้ เป็นพลเมืองดี รู้จักแก้ปัญหา วางแผนทำงานร่วมกับผู้อื่นแล้ว รวมถึงความสามารถในการเข้าใจในการเสาะแสวงหาความรู้ใหม่ การรู้จักเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-Directed Learning) และการใช้คอมพิวเตอร์

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2533) ให้ความหมายของการศึกษาระดับพื้นฐานว่าเป็นกระบวนการพัฒนาคน เพื่อให้เขาเหล่านั้นมีเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ หมายถึง การอ่านออกเขียนได้ การทำเลขเป็น การคิดเป็นและรู้จักแก้ปัญหา และได้รับเนื้อหาสาระของการเรียนรู้พื้นฐาน เช่น ความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ ทักษะ ทศนคติ และค่านิยม ซึ่งเป็นความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้และอย่างมีศักดิ์ศรีสามารถพัฒนาตนเองตามศักยภาพ มีส่วนร่วมในการพัฒนาต่าง ๆ มีโอกาสพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และสามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การศึกษาระดับพื้นฐานจึงจัดได้ว่าเป็นกลไกสำคัญที่มนุษย์ทุกคนสามารถตอบสนองของความจำเป็นขั้นพื้นฐานของตนเองเป็นอย่างดี

การศึกษาระดับพื้นฐานตามที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่า การศึกษาระดับพื้นฐาน มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพของคน ซึ่งคุณภาพในที่นี้คือ การดำรงชีวิตที่มีความสงบสุข มีศักดิ์ศรี และเหมาะสมตามศักยภาพซึ่งแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกัน กาลเวลาทำให้ความเหมาะสมต้องปรับเปลี่ยนไป สิ่งในปัจจุบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคนในทุกสังคม การศึกษาระดับพื้นฐาน ตามความหมายดังกล่าวจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนและเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องรับเป็นภาระ และส่งเสริมให้มีการดำเนินการอย่างทั่วถึง เหมาะสมและสอดคล้องกับความจำเป็น

ความจำเป็นของการจัดการศึกษาระดับพื้นฐาน

จากความหมายของการศึกษาระดับพื้นฐานและผลที่คาดหวังของการจัดการศึกษาระดับพื้นฐาน จึงได้ค้นคว้ารวบรวมเอกสารต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยเรานั้นมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับพื้นฐาน ด้วยความจำเป็นต่าง ๆ ดังนี้

1. แนวโน้มของสังคมไทยที่คาดว่าจะมีผลกระทบต่อระบบการศึกษา จะเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษา การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการและระบบการสื่อสารจึงส่งผลให้การรับเอาวิชาการสมัยใหม่มาใช้มากขึ้นเป็นลำดับ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบคือ

1.1 การขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศที่ผ่านมาได้บ่งชี้ถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตทางเกษตรกรรมไปสู่การผลิตทางอุตสาหกรรมและบริการ ซึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็วและในอัตราที่สูงมาก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เกิดความแตกต่างของรายได้ ระหว่างผู้ที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมกับภาคอุตสาหกรรมในเมือง อันเป็นลักษณะหนึ่งของการปรับตัวให้เข้ากับค่าครองชีพที่กำลังก้าวไปสู่สังคมอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้นเรื่อย ๆ ได้นำมาซึ่งรูปแบบของอาชีพที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านบริการ ดังนั้นจึงอาจคาดได้ว่าสภาพเศรษฐกิจของประเทศในอนาคตจะมีความแตกต่างที่ไม่สมดุลระหว่างเมือง/ภาคอุตสาหกรรมและบริการ กับชนบท/ภาคเกษตรกรรม และมีความหลากหลายในแง่ของอาชีพและความต้องการทางเศรษฐกิจมากขึ้นเป็นลำดับ

1.2 ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็วมากรวม ๆ กับที่สื่อสารมวลชนและข้อมูลข่าวสารเข้ามามีบทบาทมากขึ้นต่อชีวิตประจำวันได้ส่งผลให้คนจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารมากขึ้น และทำให้ประเทศต้องพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศมากขึ้นไปด้วย เพราะการสร้างองค์ประกอบความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีภายในประเทศไม่สามารถก้าวทันความเปลี่ยนแปลงและตอบสนองความต้องการได้ดีเท่าที่ควร

1.3 แบบแผนการดำเนินชีวิตของคนไทยได้เปลี่ยนแปลงไปมาก อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีจึงทำให้แบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในเมืองเปลี่ยนแปลงไปด้วยและนับวันจะขยายตัวมากยิ่งขึ้น

1.4 ประเทศไทยมีแนวโน้มติดต่อสัมพันธ์กับนานาประเทศมากขึ้น

โดยเฉพาะในด้านการค้าขาย และการลงทุนกับต่างประเทศ ทำให้มีการแข่งขันอยู่ตลอดเวลา ทั้งกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่และประเทศอาเซียนด้วยกัน จึงได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วจากต่างประเทศ ซึ่งส่งผลให้คนไทยมีวิถีชีวิตเป็นแบบสังคมเปิดมากขึ้น

1.5 การเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดเห็น ความเชื่อ และค่านิยมของคนไทยมีแนวโน้มไปสู่แบบแผนทางวัฒนธรรมของคนในเมือง และมีการลอกเลียนแบบแผนทางวัฒนธรรมจากสังคมภายนอกชุมชนมากยิ่งขึ้น ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ลัทธิ ความเชื่อทางศาสนา ก็ย่อมแตกต่างกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งทางสังคม นอกจากนี้ความประพฤตินด้านศีลธรรมจรรยาที่จะถูกละเลยเป็นลำดับลักษณะเช่นนี้ อาจจะเป็นปัญหาอย่างรุนแรงในอนาคตถ้าหากไม่ได้มีการพัฒนาด้านจิตใจของคนไทยอย่างเพียงพอ

1.6 ในด้านความคิดเห็นและพฤติกรรมทางการเมือง ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งส่งผลไปถึงพฤติกรรมทางการเมืองที่ขาดความรับผิดชอบ แนวโน้มในอนาคตกลุ่มผลประโยชน์ที่ได้เปรียบทางสังคมจะมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น ในขณะที่กลุ่มผลประโยชน์ที่เสียเปรียบทางสังคมจะมีบทบาทน้อยลงและความขัดแย้งของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ จะมีมากขึ้นเป็นลำดับ

1.7 การเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอื่น

เนื่องมาจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมและการขยายพื้นที่เพาะปลูก มีผลทำให้เกิดภาวะมลพิษเสียสมดุลในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาดังกล่าวนี้คาดว่าจะรุนแรงยิ่งขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะหากมีการเน้นการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม โดยไม่มีมาตรการป้องกัน กำกับไว้ล่วงหน้า

1.8 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและองค์ประกอบของประชากรอัน

เนื่องมาจากการวางแผนครอบครัว และความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์และสาธารณสุข ซึ่งคาดว่าประชากรของประเทศไทยในปี 2546 เปรียบเทียบกับปี 2531 พบว่า สัดส่วนประชากรในกลุ่มอายุ 0-24 ปี ต่อประชากรทั้งประเทศจะลดลงจากร้อยละ 57 ในปี 2531

เป็นร้อยละ 45 ในปี 2546 ในขณะที่สัดส่วนประชากรในกลุ่มอายุ 25-49 ปี และ 50-74 ปี จะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 32 และร้อยละ 11 ในปี 2531 เป็นร้อยละ 40 และร้อยละ 15 ตามลำดับ ในปี 2546 จึงเห็นได้ว่า โครงสร้างทางอายุของประชากรไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด (สารสนเทศการศึกษา, 2533)

แนวทางการดำเนินงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดนโยบายวัตถุประสงค์ เป้าหมายการดำเนินงาน หลักเกณฑ์การคัดเลือกโรงเรียน การบริหารโครงการ และการจัดการด้านงบประมาณ ไว้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

นโยบายการดำเนินงาน

นโยบายการดำเนินงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กำหนดไว้ดังนี้

1. เร่งรัดการขยายโอกาสและบริการทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้กระจายไปสู่ประชาชนส่วนภูมิภาคอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเด็กและเยาวชน ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเมืองและชุมชนชนบทห่างไกล
2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนเห็นความสำคัญ และคุณค่าของการศึกษา ต่อการพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพและพัฒนาสังคมส่วนรวม
3. เร่งพัฒนาการจัดกระบวนการบริหาร กระบวนการเรียนการสอนและการนิเทศติดตามผล เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน ให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะขั้นพื้นฐานโดยเน้นการพัฒนาทักษะด้านอาชีพให้สามารถพึ่งตนเองได้ ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรม และตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

เป้าหมายการดำเนินงาน

1. เป้าหมายในปีการศึกษา 2533

โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา (นำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ) เปิดดำเนินการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนประถมศึกษา ต่อจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อีก 3 ปี โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีการศึกษา 2533 ใน 72 จังหวัดทั่วประเทศ (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) จำนวนจังหวัดละ 1-3 โรงเรียน รวม 119 โรงเรียน ซึ่งกระจายอยู่ใน 119 ตำบล 115 อำเภอ มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 3,868 คน

2. เป้าหมายในปีการศึกษา 2534

เพื่อให้การดำเนินงานโครงการฯ เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ในปีการศึกษา 2534 จึงให้จังหวัดต่าง ๆ เปิดโรงเรียนในโครงการฯ เพิ่มขึ้น จำนวน 3 โรงเรียนทุกจังหวัด (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) รวมจำนวนโรงเรียนที่เปิดเพิ่ม 97 โรงเรียน กระจายอยู่ใน 97 ตำบล 96 อำเภอ โดยมีจำนวนนักเรียนประมาณ 17,280 คน

นอกจากนี้ยังได้เปิดดำเนินการเพิ่มเติมในปีการศึกษา 2534 เพื่อตอบสนองนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการอีก 1,150 โรงเรียน ใน 72 จังหวัดทั่วประเทศ โดยมีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้นประมาณ 42,765 คน

3. เป้าหมายในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 7 (พ.ศ.

2535-2539)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กำหนดเป้าหมายที่จะเปิดดำเนินการโรงเรียนในโครงการฯ เพิ่มอีกประมาณ ปีละ 1,000 โรงเรียน ตลอดช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 7 เพื่อตอบสนองนโยบายเร่งรัดการขยายโอกาสทางการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ดังรายละเอียดในตารางที่ 1 และตารางที่ 2

ตารางที่ 1 แสดงเป้าหมายจำนวนโรงเรียน จำนวนห้องเรียนและจำนวนนักเรียนชั้น ม.1
 ที่เปิดรับเพิ่มในแต่ละปีในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 7
 (พ.ศ. 2535-2539)

ปี พ.ศ.	เป้าหมาย		จำนวนโรงเรียน		รวม		จำนวนห้องเรียน		รวม		จำนวนนักเรียน		รวม	
	เดิม	เพิ่ม	(โรง)	เดิม	เพิ่ม	(ห้อง)	เดิม	เพิ่ม	(คน)					
2535	1,366	1,134	2,500	1,906	1,134	2,940	53,056	64,544	117,600					
2536	2,500	1,000	3,500	2,940	1,000	3,940	117,600	40,000	157,600					
2537	3,500	1,000	4,500	3,940	1,000	4,940	157,600	40,000	197,600					
2538	4,500	1,000	5,500	4,940	1,000	5,940	197,600	40,000	237,600					
2539	5,500	1,000	6,500	5,940	1,000	6,940	237,600	40,000	277,600					

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 แสดงเป้าหมายการดำเนินงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาช่วงแผนพัฒนา
การศึกษา ระยะที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)

เป้าหมายการดำเนินงาน	หน่วยรับ	ปีงบประมาณ				
		2535	2536	2537	2538	2539
1. โรงเรียน	โรง	2,500	3,500	4,500	5,500	6,500
2. ห้องเรียน	ห้อง					
ชั้น ม.1		2,940	3,940	4,940	5,940	6,940
ชั้น ม.2		1,806	2,940	3,940	4,940	5,940
ชั้น ม.3		123	1,806	2,940	3,940	4,940
รวม (ห้องเรียน)	ห้อง	4,869	8,686	11,820	17,820	17,820
3. นักเรียน	คน					
ชั้น ม.1		117,600	157,600	197,600	237,600	277,600
ชั้น ม.2		53,056	117,600	157,600	197,600	237,600
ชั้น ม.3		3,344	53,056	117,600	157,600	197,600
รวม (นักเรียน)		174,000	328,256	472,800	592,800	712,800

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กำหนดเป้าหมายที่จะเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัด จากเดิมซึ่งดำเนินการอยู่ในปี 2534 จำนวน 1,366 โรงเรียน เพิ่มขึ้นเป็น 2,500 โรงเรียน ในปี 2535 และเพิ่มขึ้นเป็น 6,500 โรงเรียน เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 7 เป้าหมายจำนวนห้องเรียนที่เปิดดำเนินการ ในปี 2535 รวมทุกชั้นเรียน 4,869 ห้องเรียนและเพิ่มขึ้นเป็น 17,820 ห้องเรียน เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 7 ส่วนเป้าหมายจำนวนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ในปี 2535 รวม 174,000 คน และเพิ่มขึ้นเป็น 712,800 คน เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 7

หลักเกณฑ์การคัดเลือกโรงเรียน

เพื่อให้การดำเนินงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ของสำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นไปตามนโยบาย บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ และ เป้าหมายที่วางไว้ จึงกำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกโรงเรียน ที่จะเปิดทำการสอน ระดับ มัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ไว้ดังนี้

ให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด นิจรรณาคัดเลือกโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัด เพื่อเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามคุณลักษณะ ดังนี้

1. เป็นโรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นที่เมื่อเปิดสอนแล้ว จะไม่เป็นผลกระทบกระเทือนต่อโรงเรียนในทุกสังกัดที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
2. เป็นโรงเรียนที่อยู่ในเขตพื้นที่ที่มีอัตราการเรียนต่อระดับมัธยมศึกษา ตอนต้นต่ำ อันเนื่องมาจากปัญหาภูมิประเทศไม่เอื้ออำนวยต่อการเดินทาง และประชาชนมีฐานะ ทางเศรษฐกิจยากจน
3. โรงเรียนอยู่ในสภาพที่มีความเหมาะสมและพร้อมเพียงพอที่จะ ดำเนินการได้
4. มีผลสำเร็จด้านการเรียนการสอนกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ ระดับประถมศึกษา และมีช่องทาง สามารถสนับสนุนให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียนได้

๕. ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูมีความสนใจ ตั้งใจ กระตือรือร้น และเสียสละ ส่งเสริมและสนับสนุนที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ อย่างต่อเนื่อง

สภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ด้านการวางแผนดำเนินการและการประสานงาน

เวอร์นอน เอ. มาสเซลแมน และยูจีน เอช. ฮิวส์ (Vernon A. Masselman and Eugene H. Hughes, 1968) ได้ให้ความหมายว่า การวางแผน หมายถึง การกิจที่เกี่ยวกับการเตรียมงานหรือกิจกรรมที่จะทำให้อนาคต การกิจทั่วไปอันนี้ครอบคลุมถึง (1) การกำหนดวัตถุประสงค์ระยะสั้นระยะยาว (2) การกำหนดนโยบายวิธีการดำเนินการและวิธีการที่จะใช้ ครอบคลุมด้านการเงินรวมทั้งใช้งบประมาณและวิธีการควบคุมงบประมาณต่อหน่วยงาน

รัสเซล แอล แอคคอฟ (Russell L. Ackoff, 1970) กล่าวว่า การวางแผนเป็นการกำหนดอนาคตที่ต้องการและวิธีการอันมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์

สนานจิตร์ สุนทรทรัพย์ (2524) ให้ความหมายว่า การวางแผน หมายถึง กระบวนการกำหนดทางเลือกที่จะดำเนินการในอนาคต เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ โดยวิธีการที่ให้ประโยชน์สูงสุด

ความสำคัญของการวางแผนดำเนินการต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาพอสรุปได้ดังนี้

1. ช่วยให้การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างประหยัดแต่ได้ผลมากที่สุด
2. ช่วยให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ ให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทเพื่อไปสู่จุดหมายปลายทางเดียวกัน
3. ช่วยให้การพัฒนาทุกระดับสอดคล้อง ลดความซ้ำซ้อนในการใช้ทรัพยากร
4. ช่วยประสานงานกับระหว่างหน่วยงานที่มีกิจกรรมเหมือน คล้ายคลึง หรือเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน

การวางแผนการศึกษานั้น จะระบุถึงเป้าหมายที่ตั้งอยู่บนบทบาทของการศึกษา
ในสังคมนั้น มีการกำหนดสถานะในปัจจุบัน พิจารณาถึงสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง
และได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ในระหว่างการดำเนินงานจะมีการประเมินหรือวิเคราะห์ผล
อย่างต่อเนื่อง เพื่อดูเป้าหมายประสบผลสำเร็จหรือไม่ และจะต้องแก้ไขปรับแผนเพื่อการปรับ
ปรุงอย่างไร

ข้อควรคำนึงในการวางแผนการศึกษาที่ดี มีดังนี้

1. การวางแผนการศึกษาจะต้องเป็นการมองไปข้างหน้าและตั้งอยู่บน
พื้นฐานความต้องการในอนาคต

2. การวางแผนการศึกษาจะต้องสอดคล้องกับการวางแผนประเทศ

3. การวางแผนการศึกษาต้องเป็นกระบวนการต่อเนื่อง และมีจุดยืนที่

แน่นอน

4. การวางแผนการศึกษาจะต้องเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ และนำออกปฏิบัติได้

5. การวางแผนการศึกษาจะต้องเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย

อย่างต่อเนื่อง

6. การวางแผนการศึกษาจะต้องใช้ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ

7. เนื้อหาและขอบข่ายของการวางแผนการศึกษาจะต้องกำหนดจากความ

ต้องการของเอกัตบุคคล

8. ควรเน้นความสำคัญของสถิติการศึกษาที่มีต่อการวางแผนการศึกษา

9. การวิจัยเป็นพื้นฐานของการวางแผนการศึกษา

10. การวางแผนการศึกษาจะต้องมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

11. การวางแผนการศึกษาจะต้องให้โอกาสสำหรับการปรับเพื่อการดำเนินงาน

ในขั้นต่อไป

(กิตติมา ปรีดีติลล, 2532)

สมพงษ์ เกษมสิน (2517) ได้แบ่งวิธีการประสานงานออกเป็น 2 แบบ

1. การประสานงานโดยความสมัครใจ เป็นการประสานงานที่เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจ เป็นการประสานงานลักษณะนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคลากรภายในองค์การมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ขององค์การ อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ และสถานะการณ์ที่เกี่ยวข้องทั้งภายนอกและภายในองค์การเป็นอย่างดี

2. การประสานงานแบบบังคับบัญชา หรือที่เรียกว่า การประสานงานแบบสั่งการ การประสานงานแบบนี้ไม่คำนึงถึงความสมัครใจและเต็มใจของผู้บังคับบัญชา หรือบุคลากร เป็นการประสานงานตามหน้าที่และโครงสร้างขององค์การ อาจจะเป็นการประสานงานตามลำดับชั้นบังคับบัญชา หรือตามระบบโครงสร้างขององค์การ

การประสานงานภายในโรงเรียนจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดจะเป็นเครื่องชี้ถึงความสำเร็จในการดำเนินงานของโรงเรียนด้วย ถ้าหากสามารถประสานงานกันได้ดี โอกาสที่ผู้บริหารจะได้ระดมสรรพกำลังในการดำเนินงานของโรงเรียนก็จะประสบปัญหาเป็นอย่างมาก ผู้บริหารที่ด้อยอ้อมปรับสถานการณ์ต่าง ๆ ของโรงเรียนให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินงานของตนให้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของนักเรียนเป็นที่ตั้ง (กิติมา ปรีดีดิסק, 2532)

2. ด้านการจัดบุคลากร

การจัดบุคลากร หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับบุคคลที่ปฏิบัติอยู่ในโรงเรียน ได้แก่ การมอบหมายงาน การบำรุงรักษาขวัญและกำลังใจของบุคลากร การจัดสวัสดิการ การพิจารณาความดีความชอบ การประเมินบุคลากร การสร้างความมั่นคงในการทำงานของบุคลากร

ขอบข่ายของงานบุคลากร แบ่งเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การแสวงหาบุคคล เป็นการแสวงหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเข้าทำงาน
2. การทำนุบำรุงและรักษาบุคคล สร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงาน
3. การพัฒนาบุคคล สนับสนุนให้ได้รับเทคนิค ความรู้ในการปฏิบัติงาน
4. การให้พ้นจากงาน ตัดบุคคลที่ขาดประสิทธิภาพหรือไม่ปรับปรุงตนเอง

ครูผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่รับผิดชอบด้านนี้โดยตรง จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารบุคลากรเกี่ยวกับการสรรหา และกลวิธีการใช้บุคลากรอย่างเหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และประสบการณ์ รวมทั้งการพัฒนาบุคลากร เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่และรับผิดชอบต่องานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยทั่วไปความพร้อมของบุคลากรในโรงเรียนต่าง ๆ มีน้อยมาก เนื่องจากจำนวนครูแต่ละโรงเรียนมีจำนวนจำกัด แต่สภาพปัญหาอาจแตกต่างกันไป ผู้บริหารจึงต้องหากลวิธีแก้ปัญหา เพื่อให้การเรียนการสอนและการดำเนินงานของโรงเรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์

กระทรวงศึกษาธิการ (2526) ได้เสนอแนวทางในการจัดบุคลากรไว้ดังนี้

1. การสำรวจความพร้อมของโรงเรียนก่อนเปิดภาคเรียน เช่น บุคลากร อาคาร สถานที่ สื่อการเรียนการสอน เครื่องมือ อุปกรณ์ งบประมาณ สภาพท้องถิ่น เป็นต้น
2. การกำหนดคุณสมบัติสำหรับผู้สอนตามรายวิชาในแผนการเรียน
3. การพิจารณาจัดครูเข้าสอน ตามรายวิชาแต่ละแผนการเรียน
 - 3.1 จัดตามวิชาเอกที่เรียนมา
 - 3.2 จัดตามวิชาโทที่เรียนมา
 - 3.3 จัดครูเข้าสอนตามรายวิชาที่สนใจ
 - 3.4 จัดครูเข้าสอนตามรายวิชาที่มีประสบการณ์
4. การแก้ปัญหาการขาดแคลนครู
 - 4.1 จัดครูคนเดียวให้สามารถสอนได้หลายวิชา
 - 4.2 จัดครูฝ่ายสนับสนุนการสอนช่วยฝ่ายปฏิบัติการ
 - 4.3 จัดคาบการเรียนให้ตรงกัน เพื่อรวมชั้นหรือรวมกลุ่มตามรายวิชา
 - 4.4 การใช้เทคนิคการสอนแก้ปัญหาครูขาดแคลน เช่น การใช้ห้องสมุด ห้องโสตทัศนศึกษา และการใช้นักเรียนสอนกันเอง
 - 4.5 การจัดบุคลากรภายนอกมาช่วยในการสอน
 - 4.6 การจัดครูสอนแทนเมื่อครูไม่มาทำการสอน เช่น จัดครูสำรองไว้สอนแทน จัดครูตามรายวิชาในหมวดเข้าสอนแทน และจัดครูที่ว่างสอนแทน
 - 4.7 ใช้เงินบำรุงการศึกษาจ้างครูเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนครู

5. การพัฒนาบุคคล สนับสนุนให้ได้รับเทคนิค ความรู้ในการปฏิบัติงาน
 6. การให้พ้นจากงาน ตัดบุคคลที่ขาดประสิทธิภาพหรือไม่ปรับปรุงตนเอง
- ในการทำงานให้พ้นจากตำแหน่งงานออกไป

3. ด้านงานวิชาการ

อิทธิมย์ ณ นคร (2517) กล่าวว่า งานวิชาการถือว่าเป็นงานหัวใจของโรงเรียนซึ่งสำคัญที่สุด งานอื่น ๆ เป็นงานสนับสนุนให้การดำเนินงานวิชาการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กล่าวคือ โรงเรียนจะสามารถพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ ความสามารถ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมาย ควรให้ความสำคัญกับงานวิชาการมากกว่างานอื่น ๆ

งานวิชาการเป็นงานที่มีขอบข่ายกว้างขวางและมีความสำคัญมากต่อหน่วยงานการศึกษาหรือโรงเรียนเปรียบเสมือนเป็นหัวใจของโรงเรียนทีเดียว การบริหารงานของโรงเรียนทุกอย่างก็เพื่อตอบสนองความสำเร็จของผลงานวิชาการ หรือการเรียนการสอน ทั้งนี้ จุดมุ่งหมายของงานวิชาการอยู่ที่การสร้างนักเรียนให้มีคุณภาพ ให้มีความรู้ มีจริยธรรม และมีคุณสมบัติที่ต้องการ งานวิชาการจึงมิใช่อยู่ที่นักเรียน อ่านออก เขียนได้ เท่านั้น แต่งานวิชาการเป็นงานที่รับผิดชอบต่อคุณภาพของผลเมืองและความมั่นคงของประเทศชาติ ผู้บริหารและครูผู้สอนควรจะให้ความสำคัญแก่งานวิชาการ และเข้าใจขอบข่ายของงาน และภาระหน้าที่ของการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนเป็นอย่างดี (กิติมา ปรีดีติติก, 2532)

นิพนธ์ กินาวงค์ (2523) ได้ให้ขอบเขตของงานวิชาการไว้เป็น 3 ประการ

1. งานด้านหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน
2. งานด้านปรับปรุงการเรียนการสอน
3. งานด้านการวัดผลและประเมินผล

สุมิตร คุณานุกร (2523) ได้กล่าวว่าหลักสูตร หมายถึง

1. เอกสารที่กำหนดโครงการศึกษาของผู้เรียน โดยบรรจุความมุ่งหมายของการให้การศึกษา ตลอดจนเนื้อหาสาระของความรู้ ประสบการณ์ และกิจกรรมให้กับผู้เรียน หลักสูตรระดับประถมศึกษา และมีธยมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น
2. โครงการที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ให้ผู้เรียน เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน เช่น หลักสูตรตัดเลื้อย หลักสูตรการอบรม และหลักสูตรอื่น ๆ

อำรง บัวศรี (2504) ได้กล่าวว่า "หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ทางการศึกษาที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้รับการฝึกอบรมในด้านต่าง ๆ อย่างดีที่สุด จนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมของตนอย่างมีความสุข สามารถประกอบอาชีพได้ตามความปรารถนา"

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2522) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ดังนี้ หลักสูตร คือข้อกำหนดแผนการเรียนการสอน อันเป็นส่วนรวมของประเทศ เพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ

ครุฑและคณะ (Edward A. Krug and other, 1956) ได้กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึงรูปแบบหรือรายการของเนื้อหาวิชาแต่ละภาคเรียน และเป็นส่วนสำคัญของหลักสูตรที่ใช้ในโรงเรียน

แอนเดอร์สัน (Vernon E. Anderson, 1965) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า

หลักสูตร คือ รายวิชาที่จะต้องศึกษา

หลักสูตร คือ รายวิชาที่ได้เสนอหรือแจ้งให้บุคคลได้ทราบ

หลักสูตร คือ เนื้อหาวิชา

หลักสูตร คือ การวางแผนในการจัดประสบการณ์

จากแนวคิดของนักการศึกษา สรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จัดให้แก่ผู้เรียนทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

การจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมที่สำคัญในการทำให้หลักสูตรสัมฤทธิ์ผล ซึ่งมีครูเป็นผู้จัดการเรียนการสอน จึงมีบทบาทสำคัญในการเลือกวิธีสอน กิจกรรม อุปกรณ์ และวิธีการประเมินให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร เช่น การจัดให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง การลงมือปฏิบัติจริง อาจทำได้ทั้งในและนอกโรงเรียน หรือในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน หน้าที่หลักสำคัญของการจัดการเรียนการสอน ควรจัดความรู้และคุณสมบัตินี้ที่ต้องการให้แก่ผู้เรียนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เนื้อหาที่สอนยึดหยุ่นตามเหตุการณ์ สภาพท้องถิ่น และความสนใจของผู้เรียน อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนการสอนที่โรงเรียน ควรจะจัด ได้แก่ การจัดแผนการเรียน การจัดทำตารางสอน การจัดชั้นเรียน การจัดครูเข้าสอน การจัดแบบเรียน การจัดห้องสมุด และการจัดทำคู่มือครู

1.1 แผนการเรียน ควรจัดให้มีแผนการเรียน เป็นการกำหนดรายวิชาต่าง ๆ ให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีเป้าหมาย เป็นการกำหนดแผนไว้ล่วงหน้าตลอดระยะเวลาของการศึกษาจะต้องศึกษาอะไรบ้าง มากน้อยเท่าไร โดยคำนึงถึงเนื้อหาสาระที่มีประกอบอยู่ในหลักสูตร วิธีจัดแผนการเรียนจะต้องคำนึงถึงผู้เรียนได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัด ความสนใจและความสามารถควบคู่ไปกับการคำนึงถึงทรัพยากรที่มีอยู่ ได้แก่ ครู เครื่องมือ และอุปกรณ์

1.2 การจัดทำตารางสอน เป็นการกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนในระยะหนึ่งสัปดาห์ โดยกิจกรรมที่กำหนดนั้นจะสัมพันธ์กับเวลา หลักสูตร และหลักการพัฒนาผู้เรียน การบริหารงานวิชาการจะบรรลุผลสำเร็จมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับการจัดตารางสอน ด้วยเพราะตารางสอนไม่ถูกจัดอย่างถูกต้องครบถ้วน เนื้อหาในหลักสูตรในเวลาอันจำกัด ผลเสียจะเกิดขึ้นกับผู้เรียน นั่นคือ ผู้เรียนจะได้ความรู้ไม่ครบถ้วนตามหลักสูตร

1.3 การจัดสอนซ่อมเสริม กระทรวงศึกษาธิการ (2526) แนวทางในการสอนซ่อมเสริมไว้ดังนี้

1. สอนซ่อมเสริมก่อนการเรียนการสอน
2. สอนซ่อมเสริมขณะที่ทำการสอน
3. สอนซ่อมเสริมรายวิชาเพื่อสอบแก้ตัว
4. สอนเสริมสำหรับนักเรียนที่เรียนเร็วกว่าคนอื่น

ในการดำเนินการสอนซ่อมเสริม ผู้มีบทบาทเกี่ยวข้อง ได้แก่ ครูผู้สอน หัวหน้าหมวดวิชา ครูแนะแนว ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายวัดผล เพื่อนักเรียนด้วยกัน นักเรียนในระดับชั้นที่สูงกว่า วิทยากรประจำถิ่น วิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ

2. การนำเอาทรัพยากรท้องถิ่นมาเป็นปัจจัยประกอบการเรียนการสอน

โรงเรียนสามารถใช้ทรัพยากรประกอบการเรียนการสอน กระทรวงศึกษาธิการ (2526) ได้เสนอไว้ 2 แนวทาง คือ

2.1 การนำทรัพยากรมาให้ความรู้แก่นักเรียนในรูปของวิทยากรประจำวิชา หรือวัสดุ อุปกรณ์ในการฝึกปฏิบัติ

2.2 การนำหรือการจัดนักเรียนออกไปรับการเรียนรู้จากแหล่งวิชาการ นอกโรงเรียน ในรูปของการจัดให้นักเรียนปฏิบัติงาน โครงการเรียนที่บ้าน หรือจัดให้นักเรียนไปรับการเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติจากสถานฝึกงานอาชีพ อาจเป็นแหล่งวิชาการทางอาชีพของรัฐ และเอกชน สถานประกอบการของรัฐและเอกชน รวมทั้งสถานประกอบอาชีพอิสระของเอกชน ในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย

การปรับปรุงการเรียนการสอน

การปรับปรุงการเรียนการสอนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะในปัจจุบันโลกได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีทั้งวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ เกิดขึ้น

วิธีการปรับปรุงการเรียนการสอนมี 2 องค์ประกอบ คือ การนิเทศการสอน และการฝึกอบรม

1.1 การนิเทศการสอน เป็นการช่วยเหลือแนะนำ หรือปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนของครูให้ดีขึ้น เพื่อช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการเรียนการสอน สิ่งที่น่าจะทำได้คือการนิเทศได้แก่สิ่งต่อไปนี้

1.2 การฝึกอบรม สำหรับการฝึกอบรมครูให้มีสมรรถภาพในการทำงานนั้น อาจปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษางานไปพร้อมกับการปฏิบัติงาน
2. ปฐมนิเทศและประชุมชี้แจง
3. ให้ทำงานในฐานะผู้ช่วย
4. ให้ฝึกงานโดยมอบหมายให้ปฏิบัติจริง ๆ
5. ส่งเข้ารับการฝึกอบรมระยะสั้น
6. ส่งไปศึกษาต่อทั้งภายในและภายนอกประเทศ
7. ส่งไปเรียนบางวิชาในมหาวิทยาลัยหรือสถาบันต่าง ๆ บางเวลา

การวัดผลและประเมินผล

การวัดและประเมินผลเป็นสิ่งจำเป็นในกระบวนการเรียนการสอนเพราะการวัดและประเมินผลจะช่วยให้เกิดประโยชน์ในเรื่องเหล่านี้

1. เพื่อปรับปรุงการสอนของครู ทำให้ครูทราบว่าผลการสอนของตนเองเป็นอย่างไร จะได้ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น
2. เพื่อปรับปรุงการเรียนของนักเรียน นักเรียนจะได้ทราบว่าตนเองเก่งอ่อนอย่างไร และครูก็จะทราบว่าเด็กคนไหนเก่ง อ่อน แคไหน จะได้แก้ไขปรับปรุงเป็นราย ๆ ไป
3. เพื่อปรับปรุงการบริหารโรงเรียน ทำให้ทราบสถานที่แท้จริงของหลักสูตร ใครงการสอน และบันทึกการสอนที่นำมาสู่ภาคปฏิบัติประสบปัญหาอย่างไร ตรงไหน ที่ควรจะทำการแก้ไขหรือพัฒนาต่อไป

การวัดและประเมินผลเป็นกระบวนการต่อเนื่องของการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล จึงสามารถแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

1. การประเมินผลก่อนเรียน เพื่อช่วยให้ครูได้ทราบความบกพร่องของแต่ละคน เพื่อเป็นข้อมูลในการพิจารณาตัดสินว่าจะมีความสามารถเพียงพอในการศึกษาต่อหรือไม่ หากไม่ติดพออาจทำการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นได้

2. การประเมินผลระหว่างเรียน เมื่อมีการสอนไประยะหนึ่ง ๆ ควรจะได้มีการประเมินผลนักเรียนตามจุดประสงค์ของรายวิชาเหล่านั้น เพื่อจะได้ทราบว่ามีความพอเพียงหรือควรจะได้ก้าวไปข้างหน้าได้หรือยัง

3. การประเมินผลหลังเรียน เป็นการประเมินผลรวมครอบคลุมจุดประสงค์ต่าง ๆ หลายจุดประสงค์ เป็นการประเมินเพื่อตัดสินความสามารถ เพื่อที่ว่าตั้งแต่ต้นจนบัดนี้ นักเรียนมีความสามารถตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด

4. ด้านการจัดสรรทรัพยากร

การศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานนี้ มุ่งศึกษางานเกี่ยวกับ งบประมาณ อาคารสถานที่ วัสดุ-ครุภัณฑ์ ภายในโรงเรียน

4.1 งบประมาณ หมายถึง แผนการเงินของรัฐบาลที่จัดทำขึ้นเพื่อแสดงรายรับและรายจ่ายของโครงการต่าง ๆ ที่รัฐบาลกำหนดว่าจะกระทำในระยะเวลาที่กำหนด โดยกำหนดค่าใช้จ่ายแต่ละโครงการ ว่าจะต้องใช้เงินเป็นจำนวนเท่าใดและจะหาเงินจากที่ใด เพื่อนำมาใช้จ่ายในโครงการนั้น

กิติมา ปรีดีติลล (2532) กล่าวว่า เงินที่ใช้จ่ายในการศึกษาของโรงเรียนรัฐบาล มีที่มา 3 ทาง คือ

1. เงินงบประมาณแผ่นดิน
2. เงินนอกงบประมาณแผ่นดิน
3. เงินรายได้แผ่นดิน

4.2 อาคารสถานที่ หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวข้องกับอาคารสถานที่ที่ใช้ในการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ และได้ผลตามเป้าหมายที่วางไว้ ได้แก่ การใช้สถานที่ การตกแต่งสถานที่ การดูแลรักษาอาคารเรียน อาคารประกอบ เป็นต้น
งานอาคารสถานที่ มีดังนี้

1. จัดสำนักงานห้องสมุด หอพักครู ห้องพยาบาล ห้องประชุม และห้องอื่น ๆ ให้เหมาะสม
2. ดูแลรักษาอาคารสถานที่ อุปกรณ์ประจำโรงเรียนให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยสวยงาม
3. จัดให้มีมาตรการรักษาความปลอดภัยของอาคารสถานที่
4. จัดให้มีการใช้อาคารเรียน อาคารประกอบ และบริเวณสถานที่
อย่างเหมาะสม

4.3 วัสดุ ครุภัณฑ์

วัสดุ ได้แก่ วัสดุสำนักงาน ซึ่งทางโรงเรียนได้รับจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และวัสดุ หนังสือ วารสาร และตำรา ที่ใช้ในโรงเรียน
โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา

ครุภัณฑ์ที่ใช้ในการศึกษาที่สำคัญ ได้แก่ โต๊ะนักเรียนพร้อมเก้าอี้เดี่ยว
โต๊ะเก้าอี้ครู อุปกรณ์วิทยาศาสตร์ อุปกรณ์เล่นนวมัย เป็นต้น

5. ด้านการประชาสัมพันธ์และการจูงใจ

อนันต์ธนา อังกินันท์ และเกื้อกุล สุปรัดน์ (2523) กล่าวว่า การประชาสัมพันธ์ หมายถึง กระบวนการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างสถาบันกับผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยมีลักษณะของการเกี่ยวข้องกัน 3 ลักษณะ คือ

1. เป็นการเผยแพร่ข่าวสารให้ประชาชนได้รู้
2. เป็นการชักชวนให้ประชาชนสนับสนุนจุดมุ่งหมายและการดำเนินงานของ
หน่วยงานหรือสถาบัน
3. เป็นเครื่องช่วยให้ความคิดเห็นของประชาชนกับสถาบันมีส่วนร่วมสอดคล้องในทิศทางเดียวกัน

การประชุมสัมมนาโรงเรียน เป็นกระบวนการที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในการทำงานระหว่างชุมชนและโรงเรียน เป็นการเสนอข้อเท็จจริงให้ประชาชนทราบเรื่องราวและโครงการต่าง ๆ ต่อโรงเรียน ชักจูงให้ประชาชนเห็นความสำคัญของโรงเรียน สนับสนุนช่วยเหลือโรงเรียนให้ดำเนินการไปด้วยดี ขณะเดียวกันโรงเรียนต้องคอยรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของประชาชนด้วย (ไพฑูริย์ เจริญพันธ์วงศ์, 2527)

ลักษณะการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. จุดมุ่งหมาย

เพื่อมุ่งให้เด็กและเยาวชนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้งที่จบมาก่อนแล้วและเพิ่งจบการศึกษาได้มีโอกาสเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทั้งในชุมชนเมืองและชุมชนชนบทห่างไกล ตลอดจนสามเณรจะได้รับการสนับสนุนเป็นพิเศษ

2. หลักการในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.1 ยึดหลักการสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งฐานะของครอบครัวและสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ แต่ในขณะเดียวกันจะต้องมีส่วนที่ผู้เรียนได้รับความรู้และประสบการณ์และสมรรถภาพพื้นฐาน (Basic Competencies) อย่างเดียวกัน ในฐานะที่เป็นคนไทย ไม่ว่าจะเรียนอยู่ในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ส่วนไหนของประเทศก็ตาม

2.2 สาระของการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีลักษณะผสมผสานอย่างได้สัดส่วนระหว่างวิชาการ วิชาชีพ และวิชาสมรรถภาพพื้นฐาน อันจะทำให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการศึกษาแน่นอน และสามารถแสดงให้เห็นความแตกต่างไปจากผู้ที่ไม่ได้เรียนในระดับการศึกษานี้อย่างชัดเจน

2.3 การจัดกิจกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือและการสนับสนุนจากผู้ปกครอง สถานประกอบการ หน่วยงาน ทั้งภาครัฐบาล ภาคเอกชน ตลอดจนชุมชนหรือท้องถิ่น และจากหน่วยงานหรือองค์กรระหว่างประเทศ โดยมีการระดมทรัพยากรจากหน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นมาใช้ในการจัดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากที่สุด

3. ลักษณะวิธีการจัด

3.1 หลักสูตรและวิธีการจัดการเรียนการสอน

ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นให้มีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ตลอดจนความแตกต่างระหว่างบุคคล และสนองความต้องการของผู้เรียนให้มากขึ้น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามความถนัด ตามความสนใจ รวมทั้งเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรมากขึ้น

1. กลุ่มสมรรถภาพพื้นฐาน ประกอบด้วยวิชาพื้นฐานทั่วไปและวิชาแกน ซึ่งเป็นวิชาที่มีเนื้อหาสาระในการสร้างเสริมให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการเรียนรู้อย่างเดียวกัน เพื่อความเป็นพลเมืองดี มีระเบียบวินัย มีความรักชาติ มีคุณภาพ มีสุนทรียภาพ มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีทักษะในการที่จะสื่อความหมาย การใช้ภาษา มีทักษะในกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทักษะในการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ การปรับตัว การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การรักษาสິงแวดล้อม มีความพร้อมที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขในวิถีทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

2. กลุ่มวิชาการ มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะทางวิชาการ สำหรับการศึกษาระดับสูงต่อไป หรือเป็นพื้นฐานในการที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เช่น กลุ่มวิชาภาษา กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ ฯลฯ ที่ต่อเนื่องจากที่เรียนมาแล้วในกลุ่มสมรรถภาพพื้นฐาน

3. กลุ่มประสบการณ์อาชีพ มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับอาชีพที่จะสามารถออกไปประกอบอาชีพของตนเอง หรือสามารถช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพของครอบครัวต่อไปได้ เช่น กลุ่มวิชาอาชีพ

การเรียนการสอนกลุ่มสมรรถภาพพื้นฐาน ผู้เรียนทุกคนจะต้องเรียนอย่างเดียวกัน ส่วนกลุ่มวิชาการและกลุ่มประสบการณ์อาชีพ ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้มากหรือน้อยตามความสนใจและความถนัด

ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์อาชีพนั้น เน้นการสอนวิชาอาชีพ ที่สอดคล้องกับอาชีพในท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียน อันเป็นการช่วยเหลือเศรษฐกิจของครอบครัวได้

3.2 วิธีสอน

1. ไม่ยึดเวลาหรือชั้นปีเป็นหลัก แต่จะยึดผลสัมฤทธิ์ในสมรรถภาพของผู้เรียนเป็นหลัก ผู้เรียนสอบผ่านเนื้อหาวิชาใดไปแล้วสามารถเก็บสะสมผลการเรียนวิชานั้น ๆ ไปได้
2. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กันไป สำหรับภาคปฏิบัตินี้อาจจัดกิจกรรมที่โรงเรียน ในสถานประกอบการในท้องถิ่นหรือที่บ้านก็ได้

3.3 การบริหารและการจัดการ

1. จัดให้มีระบบเทียบหน่วยการเรียน โดยเฉพาะกลุ่มวิชา ประสบการณ์อาชีพให้ผู้เรียนสามารถนำผลการทำงานอาชีพที่ปฏิบัติอยู่ที่บ้านหรือในสถานประกอบการมาเทียบเป็นหน่วยการเรียนได้ และสามารถถ่ายโอนหน่วยการเรียนกันได้ระหว่างการเรียน ในสถานศึกษา สังกัดเดียวกันและต่างสังกัด รวมทั้งระหว่างในระบบและนอกระบบโรงเรียน
 2. มีการพัฒนาการจัดการระบบบริหารโรงเรียน เพื่อให้บุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้องของโรงเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจวิธีการดำเนินงาน และสามารถดำเนินการตามบทบาทได้อย่างถูกต้องครบถ้วน
 3. ปรับปรุงวิธีการจัดการเรียนการสอนของครู-อาจารย์ ให้สามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามโครงสร้างหลักสูตรที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีการอบรมครูปฏิบัติการสอนให้สามารถนำหลักสูตรไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย
 4. พัฒนาระบบการวัดและประเมินผล และมีแนวทางที่ชัดเจน และสามารถดำเนินการให้เหมาะสมสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนที่กำหนดไว้
- (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2531)

3.4 ทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินการ

1. สถานที่

ก. ให้โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษากำหนดพื้นที่บริการ เพื่อวางแผนรับนักเรียนทั้งที่จบ ป.6 มาก่อนแล้วและเพิ่งจบชั้น ป.6 จากโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตพื้นที่บริการที่ประสงค์จะเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษา

จากหลักการของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ระบุว่า

ข้อที่หนึ่ง มุ่งให้ผู้เรียนได้ค้นพบความสามารถ ความถนัด ความสนใจของตนเอง เพื่อสนองความต้องการ หลักสูตรจึงกำหนดให้มีวิชาเลือกหลากหลาย ทั้งวิชาเลือกเสรี และวิชาบังคับเลือก

ข้อที่สอง การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาทั่วไป เพื่อเป็น พื้นฐาน สำหรับการประกอบสัมมาอาชีพหรือการศึกษาต่อ ดังนั้นหลักสูตรจึงกำหนดให้มีวิชาบังคับ ซึ่ง ประกอบด้วยวิชาต่าง ๆ ที่ทุกคนจำเป็นต้องรู้

ข้อที่สาม มุ่งให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สนองตอบความต้องการของท้องถิ่น และประเทศชาติ ดังนั้นหลักสูตรจึงเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร โดยจัดทำรายวิชาเพิ่มเติม ปรับเปลี่ยนคำอธิบายรายวิชา และพัฒนาสื่อการเรียนการสอนได้ (กรมวิชาการ, 2534)

นอกจากนี้ หลักสูตรยังได้กำหนดจุดหมาย 8 ข้อ ในการพัฒนา 3 ด้าน (พะยอม แก้วกำเนิด อ่างถึงใน หน่วยศึกษานิเทศก์ โครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

- พัฒนาตนเอง
1. มีความรู้ในวิชาสามัญทันต่อความเจริญทางวิชาการ
 2. รักษา/เสริมสร้างสุขภาพอนามัยของตนเองและชุมชน
 3. วิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและเลือกแนวทางแก้ปัญหา
 4. ภูมิใจในความเป็นไทย อยู่ร่วมกับผู้อื่นและเต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถของตน
 5. พัฒนาตนเองและชุมชน
 6. มีทัศนคติที่ดีต่อสัมมาอาชีพ มีนิสัยรักการทำงานและเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับความถนัด ความสนใจของตน
- พัฒนาอาชีพ (เศรษฐกิจ)
7. มีทักษะพื้นฐานในการประกอบสัมมาอาชีพ มีความสามารถในการจัดการและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
- พัฒนาสังคม
8. เข้าใจสภาพ/การเปลี่ยนแปลงของชุมชน เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน อนุรักษ์และเสริมสร้างสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนตน

เพื่อให้เป็นไปตามหลักการและบรรลุดุจดหมายที่วางไว้ หลักสูตรจึงกำหนดให้มีวิชาบังคับ วิชาเลือก วิชาเลือกและกิจกรรมดังนี้ (หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533), ม.ป.ท.)

1. วิชาบังคับ ประกอบด้วยวิชาบังคับแกนและวิชาบังคับเลือก

วิชาบังคับแกน มุ่งปลูกฝังความรู้และทักษะพื้นฐานสำหรับสติปัญญาและบุคลิกภาพ อันดีงาม ได้แก่ ความรู้และทักษะพื้นฐานในการใช้ภาษาไทย การคิดคำนวณ ความเข้าใจพื้นฐานในทางวิทยาศาสตร์และสังคม การรักษาสุขภาพและความชื่นชมในศิลปวัฒนธรรม และความภาคภูมิใจในความเป็นไทย

วิชาบังคับเลือก เป็นวิชาพื้นฐานที่เสริมวิชาบังคับแกน ในส่วนที่ต้องการให้ สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียน

2. วิชาเลือกเสรี เป็นวิชาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ค้นหาความถนัดและความสามารถ อันจะเป็นเครื่องชี้แนะให้ตัดสินใจเลือกเรียนวิชาที่เหมาะสม และได้พัฒนาสติปัญญาและ ความสามารถให้สูงสุดตามศักยภาพของนักเรียนแต่ละคน

3. กิจกรรม

นอกจากรายวิชาต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว หลักสูตรยังกำหนดให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม 3 ประเภท กิจกรรมเหล่านี้มิใช่การเรียนวิชา ซึ่งให้นักเรียนเข้าห้องเรียนเพื่อฟังคำสอนหรือประกอบกิจกรรมตามที่ครูกำหนดแล้วสอบ แต่เป็นการประกอบกิจกรรมร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ได้ประโยชน์จากกันและเกื้อกูลกัน รายละเอียดในการจัดรายวิชาต่าง ๆ และกิจกรรมปรากฏในโครงสร้างต่อไปนี้ ดังรายละเอียดในหน้าต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

กลุ่มวิชา	จำนวนคาบต่อสัปดาห์ต่อภาค								
	ม.1			ม.2			ม.3		
	บังคับ		เลือก	บังคับ		เลือก	บังคับ		เลือก
	แกน	เลือก	เสรี	แกน	เลือก	เสรี	แกน	เลือก	เสรี
1. ภาษา									
1.1 ภาษาไทย	4	-		-	-		4	-	
1.2 ภาษาต่างประเทศ	-	-		-	-		-	-	
2. วิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์									
2.1 วิทยาศาสตร์	3	-		3	-		3	-	
2.2 คณิตศาสตร์	3	-		3	-		-	-	
3. สังคมศึกษา	2	2	10	2	2	10	2	2	13
4. พัฒนาบุคลิกภาพ									
4.1 พลานามัย	1	2		1	2		1	2	
4.2 ศิลปศึกษา	1	-		1	-		1	-	
5. การงานและอาชีพ									
5.1 การงาน	-	2		-	2		-	2	
5.2 อาชีพ	-	-		-	-		-	-	
รวม	14	6	10	14	6	10	11	6	13
		30			30			30	

กิจกรรม

1. กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรม

ในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

1.1 กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารีหรือยุวกาชาด หรือผู้บำเพ็ญประโยชน์	1	1	1
1.2 กิจกรรมอื่น ๆ	1	1	1
2. กิจกรรมแนะแนว หรือกิจกรรมแก้ปัญหาหรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	1	1	1
3. กิจกรรมอิสระของผู้เรียน	2	2	2

รวมทั้งหมด

35 35 35

จากการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 ภาระหนึ่ง กองวิจัยการศึกษ
กรมวิชาการ (อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2530) ได้ศึกษา
ประเมินผลการใช้หลักสูตร พบว่า ในด้านความพร้อมของโรงเรียนยังมีสิ่งที่ยากแคลน คือ เรื่อง
ลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ห้องปฏิบัติการวิชาชีพ โรงฝึกงาน วัสดุอุปกรณ์สำหรับฝึกการงานและ
อาชีพ และวัสดุประกอบการสอน ด้านการนำหลักสูตรไปใช้ ครูส่วนใหญ่มีความเห็นว่า สามารถ
ปฏิบัติการตามหลักสูตร เนื้อหาในหลักสูตรกว้างและมีมาก แต่จากความคิดเห็นของผู้บริหารและครู
เห็นว่า หลักสูตรนี้ มีคุณค่าก่อให้เกิดความเจริญงอกงามที่พึงประสงค์

ลักษณะการจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพของกรมวิชาการ

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
มีหลักการที่ชัดเจนว่า ให้ผู้เรียนได้ค้นพบ ความถนัด ความสนใจ ความสามารถของตนเอง
และคำนึงถึงว่าในอนาคตจะมุ่งออกไปประกอบอาชีพใด ดังนั้นในทางปฏิบัติโรงเรียนจะต้อง
จัดให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเลือกสายวิชาเลือกเสรีเหล่านี้อย่างมีเป้าหมาย (สุชาติ วงศ์สุวรรณ,
2533)

กรมวิชาการ (2530) ได้กำหนดลักษณะการจัดการศึกษาเฉพาะกิจขึ้น คือ
ลักษณะจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพ มี 9 แบบย่อย ดังนี้

1. การฝึกฝนทักษะพื้นฐานเพื่อดำรงชีพ เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะพื้นฐานที่จำเป็น
ต่อการดำรงชีพและให้เห็นความสำคัญของการมีอาชีพ การมีรายได้ การใช้จ่าย และการออม
ทรัพย์ ให้ศึกษาการประกอบอาชีพของครอบครัว โดยศึกษาลักษณะของอาชีพของผู้ปกครอง
ปัจจัยการประกอบอาชีพ วิธีการประกอบอาชีพ สภาพปัญหาและวิธีการแก้ไข
2. การฝึกอาชีพเพื่อหารายได้ในหมู่บ้าน เน้นการส่งเสริมอาชีพที่มีในท้องถิ่น และ
สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยเน้นการปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้จริง
โดยจัดฝึกอบรมอาชีพระยะสั้น ๆ เหมาะสมกับเนื้อหาและเวลาว่างของผู้เรียน

3. การฝึกอาชีพเพื่อรับจ้างหรือประกอบอาชีพอิสระ เน้นการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และฝึกทักษะในการประกอบอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างเพียงพอที่จะสามารถนำไปประกอบอาชีพอิสระหรือรับจ้าง ตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียนเอง

4. การฝึกอาชีพเพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพของตนเอง เน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับลักษณะวิชาชีพแต่ละวิชา โดยจัดให้ผู้เรียนได้มีโอกาสปฏิบัติจริงครบกระบวนการ ตั้งแต่การผลิตจนถึงการบริโภค เพื่อพัฒนาอาชีพและยกระดับมาตรฐานการครองชีพให้แก่บุคคลที่มีอาชีพอยู่แล้ว ให้มีความรู้และความสามารถในอาชีพดียิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ตนเอง และครอบครัว

5. การฝึกอาชีพเพื่อประกอบงานเฉพาะสิ่ง จัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความชำนาญ สามารถนำไปประกอบงานเฉพาะสิ่งในงานอุตสาหกรรมและหัตถกรรม เพื่อให้ผู้เรียนมีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพและสร้างงานให้กับตนเองและครอบครัวได้ เช่น การผลิตชิ้นส่วนของเสื้อผ้า การทำส่วนประกอบยานยนต์ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่

6. การจัดการศึกษาเกษตรกรรมต่อเนื่องสำหรับลูกเกษตรกร การจัดการเรียนการสอนด้านเกษตรกรรมสมัยใหม่ มีทั้งกิจกรรมการเรียนการสอนและการฝึกทั้งในห้องเรียนและที่อยู่อาศัยของนักเรียน โดยนักเรียนไม่ต้องมาเรียนที่ห้องเรียนทุกวัน ครูผู้สอนจะเป็นผู้ค้นพบให้มาเรียน ครูผู้สอนจะออกไปในเขตตรวจเยี่ยม และแนะนำดูแลการฝึกงานภาคปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เช่น วิชาเกี่ยวกับเพาะปลูกพืชสวน การใช้ปุ๋ย การใช้ยาฆ่าแมลง การเลี้ยงสัตว์ และการเกษตรด้านต่าง ๆ

7. การฝึกฝนช่างฝีมือชั้นดี จัดสอนวิชาชีพต่าง ๆ เช่น เจียรไน ช่างทอง ช่างเซรามิก ช่างเคลือบ ช่างแกะสลัก ช่างเฟอร์นิเจอร์ ช่างไม้ ช่างกลึง ซึ่งการสอนวิชาเหล่านี้จะต้องเน้นการปฏิบัติให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่ดีเยี่ยม การฝึกจะทำเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มก็ได้ โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ควบคุมดูแล ครูผู้สอนอาจจะได้แก่ ผู้ชำนาญการจากสถาบันการศึกษา หรือฝีมือเยี่ยมในท้องถิ่น

8. การพัฒนาอาชีพของชุมชน ลักษณะของหลักสูตรควรมีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (ความสามัคคี แนวทางพัฒนาอาชีพของชุมชนแบบครบวงจร บทบาทหน้าที่ของผู้นำ และผู้ตามที่ดี ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาอาชีพ การแสวงหา/วิเคราะห์ปัญหาของชุมชน สถาบัน หน่วยงานที่อาจให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน)

9. การฝึกทักษะพื้นฐานทั่วไปสำหรับอาชีพเฉพาะอย่าง จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และมีทักษะพื้นฐานกว้าง ๆ ในแต่ละกลุ่มอาชีพ เพื่อหาช่องทางในการประกอบอาชีพที่สนใจและอาชีพเฉพาะอย่าง เช่น การปรุงอาหาร (แม่ครัว) ช่างเสริมสวย ช่างรถรับจ้าง ช่างเดินสายไฟฟ้า การเรียนการสอนจัดทั้งในและนอกสถานศึกษา และสอนโดยใช้เครื่องช่วยสอน เช่น วิดีโอ สไลด์ ภาพยนตร์ แผ่นภาพ รวมทั้งการทัศนศึกษาสถานศึกษา

กิติยา ดาระสวัสดิ์ (2529) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้หลักสูตรวิชาอาชีพเพิ่มเติมในโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่เป้าหมายเพื่อการพัฒนาชนบทภาคเหนือ พบว่า ครูผู้สอนวิชาชีพท้องถิ่นไม่เพียงพอต้องรับผิดชอบงานอื่น ครูสอนหลายวิชา ผู้ปกครองยังต้องการให้นักเรียนเพื่อเข้ารับราชการ และเป็นลูกจ้างมากกว่าเป็นเกษตรกร หรือประกอบอาชีพอิสระ เอกสารประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนมีไม่เพียงพอ ขาดงบประมาณในการจัดซื้อ ขาดบุคลากรที่มีความเข้าใจในการผลิตเอกสารเกี่ยวกับวิชาชีพท้องถิ่น โรงเรียนไม่มีงบประมาณในการเดินทางไปนิเทศนักเรียนเพื่อฝึกงานอาชีพเพิ่มเติมนอกสถานศึกษา สถานฝึกอาชีพที่มีอยู่นั้นยังไม่เหมาะสมที่จะใช้ฝึกงานอาชีพ เจ้าของประกอบอาชีพอิสระไม่เต็มใจให้นักเรียนมาฝึกงานอาชีพ

จากโครงสร้างของหลักสูตรฉบับปรับปรุง กำหนดให้โรงเรียนสามารถยืดหยุ่นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มวิชาการหรือวิชาอาชีพอยู่ไว้วิชาเลือกเสรี จำนวน 10-13 หน่วยการเรียนรู้ โดยมุ่งหวังที่จะให้นักเรียนได้เรียนเนื้อหาวิชาการตามความสนใจหรือปลูกฝังจิตสำนึกในอาชีพ ส่งเสริมให้เกิดเจตคติที่ดีต่ออาชีพทุกประเภท และผู้เรียนจะได้พิจารณาตนเองในแง่ความถนัด ความสามารถ ค่านิยม อันเป็นการมองสภาพจริงของตนเอง และยังเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะอาชีพ การจัดการเพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ตามควรแก่วัย โดยให้สอดคล้องกับสถานอาชีพในตลาดแรงงาน และสภาพเศรษฐกิจสังคมของประเทศ และมีแนวทางการจัดรายวิชาอาชีวดังนี้

1. จัดรายวิชาอาชีพให้ผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เลือกเรียนได้ตามความถนัดและความสนใจ

2. จัดรายวิชาอาชีพไว้เป็นกลุ่มอาชีพลักษณะเดียวกัน เรียงต่อเนื่องกันโดยแบ่งเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มงานผลิต กลุ่มงานบริการ กลุ่มเสริมงานผลิตและงานบริการ และกลุ่มปฏิบัติงานอาชีพระหว่างเรียน

3. แต่ละรายวิชาเปิดโอกาสให้โรงเรียน และผู้เรียนเลือกวัสดุท้องถิ่น และสอดแทรกทักษะเทคนิคอาชีพของท้องถิ่น

4. แต่ละรายวิชาเปิดโอกาสให้ผู้เรียนลงทะเบี่ยนเรียนซ้ำ เพื่อฝึกทักษะเทคนิคอาชีพเพิ่มเติม

5. จัดรายวิชาอาชีพให้สามารถลงทะเบียนเรียนเพื่อการประกอบอาชีพระหว่างเรียนได้โดยให้โรงเรียนกำหนดหน่วยการเรียนตามความเหมาะสมกับอาชีพ

6. เปิดโอกาสใช้แหล่งวิทยากร สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระประกอบการเรียนการสอนให้

7. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนวิชาอาชีพจากหลักสูตรอื่นใดที่เทียบเท่าหรืออยู่ในระดับเดียวกันกับที่กระทรวงศึกษาธิการอนุมัติ

8. เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเสนอรายวิชาอาชีพเพิ่มเติมได้ตามสภาพอาชีพในท้องถิ่น

9. ยอมรับประสบการณ์จากภายนอกโรงเรียน

(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

นิรมล ธรรมอำนวยสุข (2531) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบุรี พบว่า การดำเนินการเปิดสอนวิชาอาชีพในโรงเรียนพิจารณาจากความพร้อมของบุคลากรและความสนใจของนักเรียน กรณีในการเปิดสอนโรงเรียนส่วนใหญ่ พิจารณาจากความของบุคลากรและความพอใจของจำนวนวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้สอน ด้านปัญหาพบว่าการเปิดสอนวิชาชีพ ไม่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น บุคลากรด้านแนะแนวความรู้พื้นฐานของนักเรียนแตกต่างกัน วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอและสถานที่ที่ใช้สอนและฝึกงานคับแคบ

ลักษณะการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน นอกเหนือจากในส่วนรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบในการจัดหลักสูตรในระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้น คือ กรมสามัญศึกษา และกรมการศึกษานอกโรงเรียน

1. กรมสามัญศึกษา

กรมสามัญศึกษา ได้จัดลักษณะการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาใน
โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ใน 38 จังหวัดชนบทยากจน
ดำเนินการในพื้นที่ 38 จังหวัด แบ่งเป็น 2 แบบ คือ แบบปกติ และแบบกึ่งระบบโรงเรียน

1.1 แบบปกติ จัดให้มีการเรียนการสอนตามปกติในโรงเรียนเรียนแบบ
เต็มเวลา โดยใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น

1.2 แบบกึ่งระบบโรงเรียน จัดให้กับกลุ่มนักเรียนที่ไม่สามารถมาเรียนที่
โรงเรียนได้เต็มเวลาของการเรียนตามหลักสูตร โดยโรงเรียนจัดให้มีกิจกรรมการเรียนใน
รูปแบบและเนื้อหาสาระต่าง ๆ ทดแทน คือ ให้นักเรียนศึกษาด้วยตนเองโดยใช้วิธีการดังนี้

1.2.1 เรียนโดยใช้บทเรียนสำเร็จรูป โดยครูและโรงเรียนได้ผลิตและ
สร้างสื่อที่เป็นบทเรียนสำเร็จรูปขึ้นมาเป็นชุด ๆ ให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาใดวิชาหนึ่ง และ
ให้นักเรียนได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยเรียนจากบทเรียนสำเร็จรูปที่ครูและทาง
โรงเรียนจัดให้มา

1.2.2 กำหนดโครงการ ครอบคลุมหมายให้นักเรียนทำโครงการหนึ่งขึ้นมา
โดยมีการวางแผนโครงการนั้น ๆ แล้วให้นักเรียนทำโครงการนั้นที่บ้านของนักเรียนเอง โดยจะมี
ครูเป็นผู้คอยไปให้คำแนะนำปรึกษาและนิเทศโครงการของนักเรียนเป็นระยะไป เช่น โครงการ
เลี้ยงไก่ โครงการเพาะเห็ดฟาง โครงการปลูกพืชผักสวนครัว โครงการเย็บปักถักร้อย
โครงการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ฯลฯ

นักเรียนได้มีโอกาสช่วยเหลืองานบ้าน หรือช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพได้ในช่วงเวลาครึ่งวัน หรือในช่วงเวลาเร่งรัดในการทำงานอาชีพของผู้ปกครอง

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนแบบกึ่งระบบโรงเรียน ที่สำคัญในด้านต่าง ๆ มีดังนี้

ด้านบุคลากร ได้แก่ ครูไม่เพียงพอ ครูไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการผลิตสื่อ และครูไม่มีเวลาไปนิเทศ ติดตามงานนักเรียนที่บ้าน

ด้านนักเรียน ได้แก่ นักเรียนไม่มาเรียนตามกำหนด เพราะต้องช่วยผู้ปกครองทำงานบ้าน หรือเดินทางไม่สะดวก และนักเรียนขาดความรับผิดชอบในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย

ด้านงบประมาณ ได้แก่ ขาดงบประมาณในการผลิตสื่อ และค่าใช้จ่ายในการนิเทศ ติดตาม รวมทั้งขาดแคลนยานพาหนะในการออกนิเทศ ติดตามงานที่บ้านนักเรียน และขาดสื่อ บทเรียนสำเร็จรูป นอกจากนี้ผู้ปกครองไม่เข้าใจ และไม่เห็นความสำคัญของการเรียนแบบ กึ่งระบบโรงเรียน (กรมสามัญศึกษา, 2534) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วัฒนา ศิลปคร (2535) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพการดำเนินงานของโรงเรียนมัธยมศึกษาตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น : การศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนเมืองราดวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุที่โรงเรียนไม่สามารถรับนักเรียนได้ถึงเป้าหมายของโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เนื่องมาจาก

1. บุคลากรในโรงเรียนมีน้อยไม่เพียงพอที่จะปฏิบัติงานตามกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการได้ครบถ้วน
2. ปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น
3. พื้นที่บริการการศึกษาของโรงเรียนมีพื้นที่ครอบคลุมกว้างขวางมาก

2. กรมการศึกษานอกโรงเรียน

การขยายโอกาสทางการศึกษานอกกระบวนโรงเรียนโดยการประสานงานกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เพื่อเก็บตกผู้เรียนในชนบทที่ไม่อยู่ใกล้โรงเรียนมัธยมศึกษา หรือโรงเรียนประถมที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษา ตามรูปแบบหลักสูตรการสอนที่ใช้ในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของกรมการศึกษานอกโรงเรียน มี 3 หลักสูตร คือ

1. หลักสูตรการศึกษานอกกระบวนโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2530 เหมือนกับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งมีวิธีเรียน 3 ประเภท คือ

1.1 วิธีเรียนแบบชั้นเรียน สำหรับผู้เรียนที่มีเวลาว่างในช่วงตอนเย็นหลังเลิกงานไปเข้าเรียนโรงเรียนผู้ใหญ่เป็นประจำ โดยมีครูสอนเหมือนการเรียนในโรงเรียนตามปกติ เพียงแต่ใช้เวลาในตอนค่ำเท่านั้น (5 โมง ถึง 4 ทุ่ม)

1.2 วิธีเรียนทางไกล สำหรับผู้ที่มีเวลาว่างในวันหยุด เสาร์ อาทิตย์ เพราะผู้เรียนจะเรียนด้วยตนเองจากสื่อ แบบเรียน และฟังรายการวิทยุเสริมความรู้อยู่กับบ้าน และใช้ช่วงเวลารวันเสาร์-อาทิตย์ ไปพบกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมกลุ่ม โดยมีครูประจำกลุ่มเป็นผู้ประสานการจัดกิจกรรมเพียงสัปดาห์ละครั้ง ครั้งละไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมง เท่านั้น

1.3 วิธีเรียนด้วยตนเอง สำหรับผู้ไม่มีเวลาว่างเพียงพอที่จะไปเข้าเรียนตามวิธีเรียนแบบชั้นเรียน และวิธีเรียนทางไกลได้ เป็นการเรียนที่ผู้เรียนต้องช่วยตนเองในการเรียนมากที่สุด เพราะเมื่อสอนลงทะเบียนแล้วจะต้องศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองและหาเวลาไปพบกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมเพียงหมวดวิชาละ 6 ชั่วโมง แล้วเตรียมตัวเข้าสอบปลายภาคเรียน โดยไม่มีคะแนนเก็บสะสมระหว่างภาคเรียนเหมือนวิธีเรียนแบบชั้นเรียนและวิธีเรียนทางไกล

2. หลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ (ปอ.) พ.ศ. 2533 หลักสูตรนี้เกิดจากกระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขึ้น โดยเฉพาะในชนบทที่ประชาชนไม่สามารถเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามหลักสูตรในหรือนอกกระบวนโรงเรียนที่มีอยู่ได้ เพราะสาเหตุความยากจน หรือสาเหตุใด ๆ ก็ตาม ให้มีทางเลือกเพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่ง โดยให้เลือกเรียนตามหลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ (ปอ.)

การเรียนตามหลักสูตรนี้จะทำให้ผู้เรียนมีอาชีพ มีรายได้ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ ที่ใกล้เคียงกับการดำเนินชีวิตจริง ซึ่งจะใช้สื่อ แหล่งวิทยาการในชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพ และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในกระบวนการเรียนการสอนด้วย

โครงสร้างของหลักสูตร ปอ. แบ่งเป็น 2 หมวดวิชา คือ
หมวดวิชาอาชีพ (อช.) และหมวดวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต (สคช.)
(กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2535)

โครงสร้างหลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ

หมวดวิชาอาชีพ

วิชาโลกของงานอาชีพ	8	หน่วยการเรียนรู้
วิชาการจัดการและการตลาด	10	หน่วยการเรียนรู้
วิชาทักษะอาชีพ	20	หน่วยการเรียนรู้
วิชาการฝึกประสบการณ์	34	หน่วยการเรียนรู้

หมวดวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต

วิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต	18	หน่วยการเรียนรู้
รวม	90	หน่วยการเรียนรู้

หมวดวิชาอาชีพ

1. วิชาโลกของงานอาชีพ ว่าด้วยกระบวนการศึกษาค้นคว้าเพื่อให้เข้าใจใน ลักษณะขอบข่ายของงานอาชีพ การรู้จักและเข้าใจตนเอง การตัดสินใจเลือกอาชีพการแสวงหา ช่องทางในการพัฒนาอาชีพ หรือการขยายขอบข่ายการงานอาชีพ

2. วิชาการจัดการและการตลาด ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ องค์ประกอบต่างๆ ของการประกอบอาชีพที่มีประสิทธิภาพ

3. วิชาทักษะอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ในการทำงาน และความรู้ที่จำเป็นในอาชีพที่เลือก เพื่อการเข้าสู่อาชีพหรือการประกอบอาชีพ หรือการพัฒนาขยายขอบข่ายการงานอาชีพ
4. วิชาการฝึกประกอบอาชีพ ว่าด้วยกระบวนการฝึกประกอบอาชีพ หรือการพัฒนาอาชีพหรือการขยายขอบข่ายอาชีพในโอกาสต่อไป

หมวดวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต

วิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต ว่าด้วยการดำเนินชีวิตในสังคม การแก้ไขปัญหาการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานและอาชีพ โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์ต่าง ๆ และพื้นฐานความรู้ที่จำเป็น

อัตราเวลาเรียนของวิชาต่าง ๆ ในแต่ละระดับชั้น กำหนดโดยประมาณดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อัตราการเรียนโดยประมาณ

หมวดวิชา	ปอ.1			ปอ.2			ปอ.3		
	ร้อยละ	ชม./ปี	ชม./สัปดาห์	ร้อยละ	ชม./ปี	ชม./สัปดาห์	ร้อยละ	ชม./ปี	ชม./สัปดาห์
1. หมวดวิชาอาชีพ									
1.1 วิชาโลก ของงาน อาชีพ	10	90	2.25	10	90	2.25	6.67	60	1.5
1.2 วิชาการจัด การและ การตลาด	10	90	2.25	10	90	2.25	13.33	120	3
1.3 วิชาทักษะ อาชีพ	20	180	4.5	20	180	4.5	26.67	240	6
1.4 วิชาการ ฝึกประกอบ การ	40	360	9	40	360	9	33.33	300	7.5
2. หมวดวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต									
2.1 วิชาส่งเสริม คุณภาพชีวิต	20	180	4.5	20	180	4.5	20	180	4.5
รวม	100	900	22.5	100	900	22.5	100	900	22.5

เวลาเรียน - หลักสูตรประกาศนียบัตร กำหนดให้ใช้เวลาเรียนไม่น้อยกว่า 3 ปี ยกเว้นที่มีการ
เทียบโอนความรู้ หรือประสบการณ์ โดยมีอัตราส่วนการเรียนด้วยตนเอง
และการเรียนกับกลุ่มเป็น 3:1

รายละเอียด

โครงสร้างหลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีวศึกษา พุทธศักราช 2533

หมวดวิชา	ปอ.1			ปอ.2			ปอ.3		
	บังคับ	เลือก	รวมหน่วย การเรียน	บังคับ	เลือก	รวมหน่วย การเรียน	บังคับ	เลือก	รวมหน่วย การเรียน
หมวดวิชาอาชีวศึกษา									
วิชาโลกของงานอาชีวศึกษา	3	-	3	-	3	3	-	2	2
วิชาการจัดการและการตลาด	3	-	3	-	3	3	-	4	4
วิชาทักษะอาชีวศึกษา	-	6	6	-	6	6	-	8	8
วิชาการฝึกประกอบ	12	-	12	12	-	12	10	-	10
หมวดวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต	6	-	6	2	4	6	-	8	8
รวม	24	6	30	14	16	30	10	20	30

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การขยายโอกาสทางการศึกษาจะต้องมุ่งเป้าหมายไปที่เด็กยากจน ในสังคมเกษตรกรรม ในชนบท ซึ่งเป็นเด็กส่วนใหญ่ที่ไม่มีโอกาสเรียนต่อ รวมไปถึงเด็กในถิ่นกันดาร เด็กในชุมชน เลื่อมโทรมในเมืองหลวง เด็กเร่ร่อน รวมทั้งเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายและสติปัญญา เด็กเหล่านี้จะต้องเป็นเป้าหมายหลักที่ต้องขยายโอกาสทางการศึกษาโดยให้เป็นการขยาย การศึกษาที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของเขา โดยใช้ยุทธศาสตร์ของหลักสูตร และการสอนที่หลากหลาย และใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้มากที่สุด

การจัดการศึกษาไม่ทั่วถึงและไม่มีคุณภาพนั้น ควรวิเคราะห์หลาย ๆ ด้าน อย่าง เป็นระบบ ซึ่งจะสามารถทราบถึงจุดอ่อนที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาได้ถูกต้อง ประหยัดและมีคุณภาพ สิ่งที่จะควรพิจารณาประการแรก ในด้านปัจจัยในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้แก่ ครู ต้องได้รับการปลูกฝังให้เป็นผู้มีอุดมการณ์ มีความรับผิดชอบ มีความเสียสละ และมี จริยธรรม เท่าที่ผ่านมาโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานยังประสบปัญหาใน ด้านต่าง ๆ ในเรื่องของหลักสูตรและแบบเรียน ใช้ของกรมวิชาการเป็นหลัก เหมือนกันเกือบ ทั้งประเทศ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น สื่อหรืออุปกรณ์การสอนควรจะต้องได้ รับการจัดสรรอย่างเพียงพอ สภาพแวดล้อม ที่เอื้อต่อการเรียนการสอน ไม่แตกต่างกันทั้งใน เมืองและชนบทห่างไกล เศรษฐกิจประชากรส่วนใหญ่ของประเทศมีความยากจน มีสุขภาพอนามัย ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานเป็นผลกระทบต่อนักเรียนในการเรียนการสอนทั้งทางตรงและทางอ้อม การนิเทศที่ถือว่าเป็นอาวุธที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพ แต่สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ จะเน้นการประเมิน ขาดเครื่องมือ ไม่ทั่วถึง และไม่สม่ำเสมอ การเรียนการสอนพบว่า ครูส่วนหนึ่งยังไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนการสอน ไม่เตรียม การสอน ไม่ใช้สื่อ ไม่มีเทคนิควิธีสอน ยังสอนแบบเลข คัด เลิก การประเมินผลส่วนใหญ่เป็น การวัดได้ยาก ไม่ได้นำผลการประเมินเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา จึงเป็นจุดอ่อนของการ พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง (ไทยรัฐ, 2535)

การขยายโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนจะประสบความสำเร็จได้ทุกหน่วย งาน ของกระทรวงศึกษาธิการจะต้องประสานสัมพันธ์กัน โดยต้องไม่ติดขัดกับบทบาทและวิธีการ เดิมของตน ทั้งในแง่การใช้งบประมาณ และการดำเนินบทบาทขององค์กร

การขยายโอกาสทางการศึกษาจะกระทำไม่สำเร็จ หากขาดการให้การศึกษาระบบ
ทางอ้อมแก่ผู้ปกครอง ซึ่งจะต้องปฏิบัติทุกทาง ทั้งในด้านสื่อมวลชน การประชาสัมพันธ์
การสร้างพลังกลุ่ม และอื่น ๆ จะต้องทำความเข้าใจและแสวงหาความร่วมมือจากผู้ปกครอง
และชุมชน รัฐจะต้องประสานงานกับองค์กรเอกชน และองค์กรอาสาสมัคร ทั้งในด้านการ
สนับสนุนทางวัตถุ การยอมรับนับถือและการให้กำลังใจ

อย่างไรก็ตาม การศึกษาจึงควรมุ่งเน้นการพัฒนาให้คนมีปัญญา คุณธรรม และความ
สามารถพื้นฐาน รวมทั้งให้มีความรู้และทักษะสำหรับการประกอบอาชีพด้วย วิธีการเรียนการสอน
จะมีลักษณะที่เปิดกว้างและยืดหยุ่น เนื้อหาสาระของการศึกษาจะต้องหลากหลาย และไม่แยก
การศึกษาในระบบ และนอกระบบโรงเรียนออกจากกัน ทั้งนี้ควรเน้นการสร้างวัฒนธรรม การ
คิดที่เป็นกระบวนการและเป็นเหตุเป็นผล

การพัฒนาการศึกษาในระยะที่ผ่านมา นับว่าได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างมากในด้านเชิง
ปริมาณ โดยเฉพาะการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาสำหรับประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ยัง
สามารถขยายการผลิตกำลังคนระดับกลางและสูงให้มีปริมาณพอเพียงต่อการพัฒนาประเทศใน
หลาย ๆ ด้าน ตลอดจนได้มีการกระจายโอกาสในการเข้ารับการศึกษาของประชาชนให้กว้าง
ขวางยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามแม้ว่าการพัฒนาการศึกษาจะประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่ก็ยัง
พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคอีกหลายประการที่จะต้องดำเนินการหาทางแก้ไขต่อไปอีก สรุปได้คือ

ด้านการกระจายโอกาสและการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา มี จำนวนนักเรียน
นักศึกษาในหลายระดับเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ยกเว้นในระดับมัธยมศึกษามีอัตราการเรียนต่อลดลง
การกระจายโอกาสทางการศึกษาแก่กลุ่มคนที่ด้อยโอกาสในเขตชนบท ชุมชนแออัดคนพิการและ
ชนต่างวัฒนธรรม ยังทำไม่ได้ทั่วถึงเท่าที่ควร

ด้านคุณภาพการศึกษา อาจกล่าวได้ว่า การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของพลเมือง
มีบางส่วนที่เป็นปัญหาและไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งในด้านที่เกี่ยวกับคุณภาพผู้เรียนและ
คุณภาพของกระบวนการเรียนการสอน ผู้สำเร็จการศึกษายังขาดความสามารถในการ
ประกอบอาชีพอิสระ ในด้านสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน โดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์
ยังไม่อยู่ในระดับที่น่าพอใจ ส่วนในด้านเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้นับว่า ในทางปฏิบัติ

ยังไม่สามารถจัดหลักสูตรให้ยืดหยุ่น และสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นได้ นอกจากนี้ในแง่ของการจัดหลักสูตรไม่มีเนื้อหาสาระครบถ้วนในตัวทุกระดับ เพื่อให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการทำงาน ให้มีคุณธรรมและจริยธรรมเท่าที่ควร

ด้านประสิทธิภาพของระบบการศึกษา พบว่า ครูอาจารย์ยังไม่เปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนการสอน ทำให้การเรียนการสอนยังไม่ประสบผลสำเร็จ การปรับปรุงวิธีการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาทางด้านการศึกษาเพื่อให้เกิดครูที่ดี มีความสามารถยังกระทำได้ไม่กว้างขวางเท่าใดนัก ด้านการบริหารการศึกษาพบว่า การกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาจากส่วนกลางไปยังจังหวัดและอำเภอ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาในท้องถิ่นก็ยังไม่สามารถทำได้อย่างแท้จริง

ด้านระบบการศึกษา ขาดความยืดหยุ่นไม่สามารถปรับเปลี่ยนเพื่อสร้างคนที่จะสามารถดำรงชีวิต ปรับตัว และริเริ่มนำการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างสอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการทั้งของบุคคล ชุมชนและสังคม ภายใต้การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของประเทศได้

ด้านการระดมสรรพกำลังเพื่อจัดการศึกษา พบว่า ทรัพยากรที่นำมาใช้ส่วนใหญ่มาจากงบประมาณแผ่นดิน งบประมาณการศึกษาระดับต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นหมวดเงินเดือน จึงทำให้สัดส่วนของงบประมาณการพัฒนาด้านคุณภาพการศึกษามีน้อย แม้ว่าจะมีการประสานงานการจัดสรรงบประมาณ โดยกรมอบอำนาจการบริหารงบประมาณทางด้านไปยังจังหวัด เพื่อให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรงบประมาณ แต่ก็ยังทำไม่ได้เท่าที่ควร โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา รัฐได้จัดสรรงบประมาณดำเนินการต่อหัวให้เป็นจำนวนสูง แต่เก็บค่าเล่าเรียนร้อยละต้องบดำเนินการที่รัฐจัดสรรให้อัตราที่ต่ำกว่าระดับอื่นมาก

(สารสนเทศการศึกษา, 2533)

การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนประถมศึกษา เป็นเรื่องใหม่ เป็นภารกิจใหม่ที่โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่ต้องดำเนินการ และควรจะแสวงหาแนวทางในการดำเนินงานที่ชัดเจน ตลอดจนค้นหารูปแบบของการจัดหลักสูตรที่เหมาะสมและสามารถสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นให้มากที่สุด